

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัย เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาการผลิตเมี่ยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บ้านปางอั้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทาง วิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดที่ จะศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์จำเป็นต้องมีการศึกษาถึงบริบทชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ประวัติหมู่บ้าน การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ประเพณี และความเชื่อของชุมชน ผู้วิจัยได้เข้าไป ศึกษาชุมชนด้วยตนเองเพื่อที่ศึกษาถึงภูมิปัญญาการผลิตเมี่ยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ของชุมชนบ้านปางอั้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแนวทางและ วิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
- 3.2 การกำหนดพื้นที่ในการวิจัย
- 3.3 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้สำหรับการศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ซึ่ง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาโดยการเข้าไปสำรวจในพื้นที่ศึกษา (Survey) เพื่อศึกษาเบื้องต้น เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยการเข้าไปสังเกตพฤติกรรมของชาวบ้าน และบริบทชุมชน

ในภาพรวมของสภาพทั่วไป เพื่อให้ทราบถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อของชุมชน ที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ

2. การศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วย บุคคลต่างสถานภาพทางสังคมและบทบาทหน้าที่มี 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ เจ้าหน้าที่จาก กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประจำอำเภอคอยสะเก็ด สมาชิกองค์การบริหารส่วน ตำบลป่าเมียง เพื่อศึกษาในเรื่องการจัดการดูแล อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ของชุมชน

2.2 คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าของชุมชน และสมาชิกชุมชนที่มีอาชีพการผลิตเมี่ยง กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2.3 บุคลากรในชุมชนเป้าหมาย ได้แก่

1) ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพื่อศึกษาในเรื่องบริบทชุมชนในภาพรวมของสภาพทั่วไป ได้แก่ ประวัติของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานของ สังคม ความเป็นชุมชน

2) ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่

- ผู้อาวุโส และผู้เฒ่าผู้แก่ หรือ ผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เชื่อฟัง และให้คำปรึกษาได้ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวหรือชุมชน ตลอดจนชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ในการผลิตเมี่ยง เพื่อศึกษาเรื่องภูมิปัญญาด้านการผลิตเมี่ยงและด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มาจากระบบคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในการผลิตเมี่ยงของชุมชน

- เกษตรกรผู้ผลิตเมี่ยง จำนวนทั้งหมด 27 ครัวเรือน
การศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ทราบถึงบริบทชุมชนในภาพรวมของ สภาพทั่วไป การผลิตเมี่ยงของชุมชน และการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัย ที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์ความคิด ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการเก็บข้อมูลจากการระดม ความคิดจากเวที หรือการประชุมของกลุ่มเป้าหมาย (Focus Group Discussion) เพื่อเป็นการแสดง ความคิดต่าง ๆ ในการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในการผลิตเมี่ยง ที่มาจากระบบ ความคิด ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษา และรวบรวมเอกสารตำรา บทความสิ่งพิมพ์ รายงานการศึกษาต่าง ๆ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นของภูมิปัญญาการผลิตเมี่ยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ดังนั้นผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและหลักการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
4. แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้าน
 - 4.1 ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
 - 4.2 แนวคิดระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชน
5. แนวคิดเกี่ยวกับวนเกษตร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตลอดจนศึกษาข้อมูลจากเอกสารของชุมชนบ้านปางอั้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต การคมนาคม สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ข้อมูลด้านพื้นที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้าน ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ข้อมูลทางด้านประชากรและการตั้งถิ่นฐาน โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลป่าเมี่ยง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงานป่าไม้สาขาอำเภอคอยสะเก็ด แล้วนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์และรวบรวมใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานบางส่วน จากนั้นนำข้อมูลไปตรวจสอบอีกครั้งในพื้นที่ที่ทำการวิจัย

3.2 การกำหนดพื้นที่ในการศึกษา

ในขณะที่ผู้วิจัยอยู่ระหว่างการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มาแล้ว เพื่อให้เกิดความชัดเจน ผู้วิจัยได้พยายามแลกเปลี่ยนพูดคุยกับผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ รวมถึงเข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ให้คำแนะนำและปรึกษาในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจจนมีความชัดเจนและเข้าใจ จนกระทั่งในช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2547 ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นในสนามเพื่อคัดเลือกชุมชนที่จะศึกษา ซึ่งในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นครั้งนี้ได้ทำการคัดเลือกจากหลาย ๆ ชุมชนที่ทำการผลิตเมี่ยงในเขตอำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ใช้เวลาศึกษาข้อมูลเบื้องต้นประมาณ 3 สัปดาห์ ในที่สุดจึงได้ชุมชนที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา คือ ชุมชนบ้านปางอั้น ตำบลป่าเมี่ยงอำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่เพื่อทำการวิจัยดังนี้

1. บ้านปางอั้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอค้อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ชุมชนมีอาชีพทำไร่ 90 ทำสวนเมี่ยง มานานนับ 70 - 80 ปี แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของการดำรงไว้ซึ่งวิถีการยังชีพดั้งเดิมของชุมชน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในปัจจุบัน

2. สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของชุมชนยังคงสภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างเห็นได้ชัด และในชุมชนมีประเพณี วัฒนธรรมในระบบการผลิตที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า เพราะป่าเป็นที่อยู่ เป็นที่เพาะปลูก และเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญต่อชุมชน

3.3 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1 วิธีการสังเกต (Observation)

จากการเข้าไปสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อทำความเข้าใจ พร้อมทั้งทำการสังเกตพฤติกรรม การจดบันทึก การถ่ายรูป เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการหาข้อมูลจริงโดยเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างใกล้ชิด เพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของการใช้ภูมิปัญญาด้านการผลิตเมี่ยง และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน และสภาพแวดล้อมทางทรัพยากรธรรมชาติด้านดิน น้ำ ป่า และวิถีชีวิตชุมชน

3.3.2 วิธีการสัมภาษณ์ (Interview)

เป็นการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามและผู้ตอบมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูล เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ในขณะที่สัมภาษณ์สามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ตอบได้ทั้งทางสีหน้า ท่าทาง และคำพูด ผู้วิจัยได้เลือกใช้ประเภทการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูล ดังนี้

- (1) บริบททั่วไปเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านการผลิตเมี่ยง และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- (2) องค์ประกอบของภูมิปัญญา มีดังนี้

- ระบบคิด
- ระบบความเชื่อ
- พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการดูแล รักษาป่าเมี่ยง
- การปฏิบัติ
- ค่านิยม
- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ
- การเรียนรู้
- การสืบทอด

(3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านการผลิตเมี่ยงและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จำแนกเป็น

- ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน และระบบเครือญาติ ลักษณะชุมชน ระบบนิเวศ และรายได้ กระบวนการกลุ่ม เครือข่ายชุมชน
- ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ความต้องการของตลาด การส่งเสริมของรัฐ ข่าวสารข้อมูลจากภายนอกชุมชน และสภาวะการท่องเที่ยว

โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้ประเภทการสัมภาษณ์ ดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured interview or Formal Interview) โดยการสัมภาษณ์ คณะกรรมการหมู่บ้านและคนในชุมชนที่มีการผลิตเมี่ยง ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถาม และข้อกำหนดแน่นอนเพื่อค้นหาข้อมูลทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรมของคนในชุมชน ด้านการผลิตเมี่ยงและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยคำถามแบบเดียวกันมีลำดับขั้นตอนเรียงเหมือนกัน มีทั้งคำถามที่เฉพาะเจาะจง และคำถามที่ตอบได้ตามโครงสร้างของคำถามครอบคลุม 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

(1) บริบททั่วไปเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านการผลิตเมี่ยงและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

(2) องค์ประกอบของภูมิปัญญา มีดังนี้

- ระบบคิด
- ระบบความเชื่อ
- พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการดูแล รักษาป่าเมี่ยง
- การปฏิบัติ
- ค่านิยม

- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ
- การเรียนรู้
- การสืบทอด

(3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านการผลิตเมี่ยงและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จำแนกเป็น

- ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน และระบบเครือญาติ ลักษณะชุมชน ระบบนิเวศ และรายได้ กระบวนการกลุ่ม เครือข่ายชุมชน
- ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ความต้องการของตลาด การส่งเสริมของรัฐ ข่าวสารข้อมูลจากภายนอกชุมชน และสภาวะการท่องเที่ยว

2) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการสนทนาในบรรยากาศแบบง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตอง ไม่มีลำดับของคำถาม โดยสัมภาษณ์ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน และผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เชื้อฟิง หัวหน้าครอบครัว กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน เพื่อค้นหา ข้อมูลทางด้านบริบทชุมชนในภาพรวม ของสภาพทั่วไป มีแนวคำถามดังนี้

(1) บริบททั่วไปเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านการผลิตเมี่ยงและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

(2) องค์ประกอบของภูมิปัญญา มีดังนี้

- ระบบคิด
- ระบบความเชื่อ
- พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาป่าเมี่ยง
- การปฏิบัติ
- ค่านิยม

- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ
- การเรียนรู้
- การสืบทอด

(3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านการผลิตเมี่ยงและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จำแนกเป็น

- ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน และระบบเครือญาติ ลักษณะชุมชน ระบบนิเวศ และรายได้ กระบวนการกลุ่ม เครือข่ายชุมชน

- ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ความต้องการของตลาด การส่งเสริมของรัฐ ข่าวสารข้อมูลจากภายนอกชุมชน และสภาวะการท่องเที่ยว

3.3.3 การสนทนากลุ่ม หรือการประชุมของกลุ่มเป้าหมาย (Focus Group Discussion)

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนหัวหน้าครอบครัว ตัวแทนกลุ่มสตรี ตัวแทนของกลุ่มเยาวชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน คณะกรรมการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชน และตัวแทนคนในชุมชนที่มีการผลิตเมี่ยง ครั้งละประมาณ 7 – 8 คน ซึ่งลักษณะของการสนทนากลุ่มเป็นการพูดคุยสนทนากันเป็นกลุ่ม เพื่อศึกษาระบบคิด ความเชื่อ พิธีกรรม และการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระบบการผลิตเมี่ยง โดยผู้วิจัยได้เปิดประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องศึกษาให้กลุ่มเป้าหมาย สนทนา โดยได้ใช้พลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) เป็นสิ่งกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มได้ แสดงความคิดเห็น ซึ่งความคิดเห็นของคน ๆ หนึ่งในกลุ่มสามารถไปกระตุ้นความคิดเห็น ที่สนใจของคนอื่นได้ พร้อมทั้งยังเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในกลุ่ม การเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ของกลุ่มกับการจัดการทรัพยากร และกฎเกณฑ์ของหมู่บ้าน และหาข้อสรุปตามประเด็นสำคัญตามกรอบแนวคิด โดยทำการจดบันทึกข้อมูล บันทึกเสียง และบันทึกภาพเหตุการณ์

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นระยะที่เริ่มสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยผู้วิจัยได้นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากสาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตศึกษาสถาน มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ไปยังผู้นำหมู่บ้านเพื่อขอข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน และขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจพื้นที่ศึกษา และสร้างสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างผู้วิจัย และคนในชุมชน ซึ่งในระยะนี้ผู้วิจัยมุ่งเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน และบริบททั่วไปของชุมชน

ระยะที่ 2 เป็นระยะเวลาการเก็บข้อมูลในประเด็นที่ศึกษา โดยกำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า หลังจากผู้วิจัยได้มีความคุ้นเคยกับคนในชุมชนมากแล้ว ผู้วิจัยจึงสามารถทำการศึกษาแบบเจาะลึกในประเด็นที่กำหนดไว้ เทคนิคการวิจัยที่ใช้มากในการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้คือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกต

แบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้นัดหมายบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ล่วงหน้า และเมื่อถึงเวลานัดหมายก็ไปตามเวลา แต่บางครั้งก็จะไม่พบผู้ให้ข้อมูลหลัก เนื่องจากต้องออกไปทำงานที่สวน ผู้วิจัยต้องกลับไปประชุมชนอีกครั้งในวันต่อไป เพื่อพบผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้งและทำการสัมภาษณ์ทันที การนัดหมายจึงไม่มีผลต่อโอกาสในการสัมภาษณ์มากนัก ถ้าคนในชุมชนมีเวลาว่างก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เตรียมประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า และใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ไม่เร่งรีบ ถ้าได้ข้อมูลที่ไม่ครบตามประเด็นที่วางไว้ ก็จะทำการสอบถามในครั้งต่อไป ในระหว่างการพูดคุยผู้วิจัยจะระมัดระวังคำถาม ลักษณะคำถาม การวางตัวของผู้วิจัย ซึ่งไม่กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลและคนในชุมชน ผู้วิจัยได้พยายามสร้างบรรยากาศของการสัมภาษณ์ให้เป็นกันเอง พยายามให้ผู้ให้ข้อมูลหลักไว้วางใจในตัวผู้วิจัยมากที่สุด การเก็บข้อมูลในระยะนี้มีปัญหาบ้างเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้มานั้นมีรายละเอียดที่ไม่มากพอ หรือผู้ให้ข้อมูลบางคนไม่เข้าใจคำถามหรือตอบไม่ตรงประเด็น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องตั้งคำถามใหม่ที่ง่ายและต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม

การเก็บข้อมูลทุกครั้งผู้วิจัยได้จดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน เพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยไม่ให้ผู้ให้ข้อมูลรู้ว่าถูกสังเกต โดยได้เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทปหลังจากที่เดินทางออกจากหมู่บ้านแล้วในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปบุคคลและเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ระยะที่ 3 เป็นระยะของการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้เดินทางเข้าออกหมู่บ้านเป็นระยะ ๆ และนำข้อมูลที่ได้มาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ เพื่อรับฟังคำแนะนำและหาแนวทางให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้ใช้เวลานี้เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากประเด็นต่าง ๆ ที่เก็บมาแล้ว ข้อมูลส่วนใดที่ยังไม่เพียงพอต่อการวิเคราะห์ หรือยังไม่ชัดเจนก็จะติดตามในส่วนนั้น ๆ จากผู้นำชุมชนหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลที่ได้นำมาตรวจสอบความถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยนำข้อมูลจากภาคสนามและข้อมูลจากการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างเวลา สถานที่ บุคคล และเนื้อหาที่แตกต่างกันว่า หากเวลาต่างกันข้อมูลที่ได้

ต่างกันหรือไม่ ข้อมูลที่ได้ต่างสถานที่กันข้อมูลเหมือนกันหรือไม่ และหากบุคคลเปลี่ยนไปข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่

การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยในการศึกษาจะใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ควบคู่กับการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย หากข้อมูลที่ได้มีความแตกต่าง หรือขัดแย้งกัน ผู้วิจัยจะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้ง และหากข้อมูลที่ได้ทำการตรวจสอบแล้วปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกัน น่าเชื่อถือเป็นข้อมูลที่ถูกต้องแล้ว จากนั้นนำผลการศึกษามานำเสนอวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการเขียนรายงานเชิงบรรยาย

3.6 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้มีขั้นตอนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องดังนี้

1. การแยกแยะข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับบริบททั่วไป ระบบความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม และการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน ในด้านการใช้ไม้ฟัน การจัดการ คูเล และพื้นที่ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่ใช้ในกระบวนการผลิตเมี่ยง
2. การจัดหมวดหมู่ข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการแยกแยะเป็นหมวดหมู่
3. การจัดลำดับความสำคัญ เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาเรียงลำดับความสำคัญ ของข้อมูล ที่ได้รับการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล มาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ระหว่างระบบคิด วิถีชีวิต ของกระบวนการผลิตเมี่ยง กับแนวคิดด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์เชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์กัน เพื่อทำความเข้าใจกับความหลากหลาย ตลอดจนความเหมือน และแตกต่างกัน ของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ สำหรับข้อมูลทั้งหมด จะใช้ประโยชน์ในการพรรณนาให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนในการจัดการ กระบวนการผลิตเมี่ยง ระบบข้อมูล โดยแยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่ และจัดเรียงตามลำดับความสำคัญของข้อมูล